

Сауцьонков Віталій Миколайович

Посилення неоавторитаризму: наслідки для глобальної безпеки та якості демократії

УДК 321.64

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-1.15>

Сауцьонков Віталій Миколайович
аспірант кафедри політології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна
ORCID: 0000-0001-7592-6834

У статті проаналізовано наслідки посилення неоавторитаризму для глобальної безпеки та демократії. Метою дослідження є з'ясування системи можливих наслідків подальшого посилення неоавторитаризму для безпеки та демократії у глобальному масштабі. Завданнями дослідження визначено: проаналізувати прояви зростання неоавторитаризму в глобальному масштабі; дослідити вплив висхідного неоавторитаризму на якість демократії у загальнопланетарному масштабі; з'ясувати наслідки висхідного новітнього авторитаризму для глобальної безпеки. Головними наслідками зміцнення неоавторитаризму в глобальному масштабі визначено зростання загроз для демократії як глобальної моделі управління та зростання безпекових загроз. Відзначено, що наслідком зростання міжнародного впливу держав з неоавторитарними режимами є ймовірність зміни світового порядку та глобальної архітектури безпеки. Констатовано, що в ході третьої «хвилі» автократизації вже проявилася низка наслідків висхідного неоавторитаризму: частіші силових сценарії розв'язання конфліктів; вихід держав з міжнародних договорів та інституцій, невизнання юрисдикції міжнародних судів; зростання дезінформації; поглиблення соціально-економічних проблем, частіші різного роду криз (продовольча, енергетична, кліматична та ін.) й відсутність консенсусу щодо механізмів виходу з них; ослаблення міжнародних механізмів захисту прав людини; активне поширення теорій змов; зростання політичної та інших видів корупції; зменшення можливостей для ефективного функціонування громадянського суспільства й посилення псевдогромадянського сектора, скооперованого з неоавторитарними державами та ін. Аргументовано, що у підсумку це погіршуватиме якість демократії, стійкість демократичних держав в умовах поточних геополітичних, економічних, кліматичних, демографічних та інших викликів.

Ключові слова: політичний режим, неоавторитаризм, демократія, якість демократії, третя «хвиля» автократизації, глобальна безпека.

Вступ. Неоавторитаризм (новітній авторитаризм) еволюціонує від завершення останньої (третьої) «хвилі» демократизації (середина 1990-х рр.) й наступного старту третьої «хвилі» автократизації, яка триває донині. Ми розглядаємо неоавторитаризм як сучасну модель авторитарного політичного режиму, яка ґрунтується на класичних характеристиках авторитаризму, однак реновується під впливом низки чинників. Неоавторитаризм за змістом є недемократичним режимом з характеристиками фасадної демократії (квазідемократія). Неоавторитаризм визначається нами як система недемократичних методів і засобів здійснення централізованої державної влади, сформована в ході третьої «хвилі» автократизації, яку характеризує імітація демократичних принципів й інститутів, адаптованість до умов глобалізації, цифровізації, інформаційно-комунікаційної революції, зацікавленість у зміні світового порядку.

Неоавторитаризм відрізняється від попередньої моделі авторитаризму низкою характеристик, як-от: прихід до влади відбувається частіше шляхом виборів, а не насильницьким способом, хоч різного типу силові сценарії також наявні; менша роль ідеології; широке використання з деструктивною метою цифрових технологій, досягнень інформаційно-комунікаційного прогресу; інтегрованість в глобальну капіталістичну економіку; намагання приховати свою недемократичну природу й імітувати демократичний фасад; заміна масових репресій на приховані форми тиску та контролю, маніпуляцію та пропаганду; підведення правової основи під ініціативи влади, які матимуть недемократичні наслідки та ін.

Неоавторитаризм спрямований не тільки на просування авторитарних цінностей, а й на знецінення ліберально-демократичних інститутів, підірив довіри громадян до них, поглиблення ліній соціальних розломів у спільнотах демократичних країн. Відтак неоавторитаризм є політикою глобального стримування демократії, формування її іміджу як недієздатного режиму в умовах нинішніх глобальних викликів. Розуміння його характеристик та прогнозування можливих деструктивних наслідків є основою для розробки демократичної стратегії стримування неоавторитарної експансії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження неоавторитаризму лежать у площині вивчення проблематики сучасних політичних режимів, «хвиль» демократизації та автократизації, новітніх безпекових та ін. викликів. Цим питанням останнім часом приділяється значна увага дослідників, однак питання про те, як висхідні неоавторитарні тенденції глобального масштабу впливають на глобальну безпеку, якість і перспективи демократії, ще недостатньо вивчені.

У науковій літературі домінує підхід, за яким глобальна експансія неоавторитаризму є викли-

ком для демократії [3; 5]. Дослідники (Є. Вятр, М. Ніколаєва, Н. Хома [2; 8]) відзначають, що новий авторитаризм є не локальним чи регіональним явищем, а саме глобальним. К. Оґден вважає, що світ стоїть на межі капітуляції перед авторитарним порядком; це змінить глобальні інституції, права людини та політичні системи, ознаменує авторитарне століття [4]. Л. Купер стверджує про «авторитарне зараження» (authoritarian contagion) [1] сучасного світу.

Мета та завдання. Наразі політичною наукою не запропонована цілісна концепція неоавторитаризму; дослідники дебатують щодо характеристик, можливих наслідків цього режиму. Поточна «турбулентність» на міжнародній арені зі щораз новими безпековими та іншими викликами змушує змінювати акценти, привертати увагу до нових аспектів функціонування неоавторитарних режимів. Це актуалізує вивчення широкого кола проблем, пов'язаних з цим новітнім режимом. У контексті нашого дослідження ставимо за мету визначити систему можливих наслідків подальшого посилення неоавторитаризму для глобальної безпеки та демократії. Ця мета досягається через виконання таких завдань: проаналізувати прояви зростання неоавторитаризму в глобальному масштабі; дослідити вплив висхідного неоавторитаризму на якість демократії у загальнопланетарному масштабі; з'ясувати, наслідки висхідного новітнього авторитаризму для глобальної безпеки.

Методи дослідження. Методологією дослідження виступає неоінституціоналізм, за допомогою якого вивчається вплив неоавторитарних режимів на якість демократії та глобальну безпеку.

Результати. Коли мова йде про висхідний авторитаризм, то наслідки цього процесу є всеохопними та стосуються як внутрішньої (методів управління, обсягу прав людини тощо), так і зовнішньої політики (експорт-імпорт неоавторитаризму, позиція щодо збройних конфліктів тощо) сучасних держав. Проаналізуємо, якими є або ж можуть бути наслідки висхідного неоавторитаризму в глобальному масштабі, позаяк така деструктивна авторитарна динаміка фіксується з року в рік й наразі відсутні ознаки підвищення якості демократії в глобальному масштабі, радше стається занепад демократії. Нині відбуваються «тектонічні» політичні процеси: авторитарний режим ставить під загрозу демократію як панівну глобальну модель; автократія має реальні «досягнення» в процесах тиску на демократію; зростає кількість держав, у яких на виборах перемагають політики, які відходять від демократичного вектора політико-правового розвитку.

Окрім цього, останніми десятиліттями неоавторитарні лідери кооперуються, об'єднують ресурси, щоб зміцнити свою владу та прискорити наступ на демократію, права людини, ліберальні цінності [8].

Відтак уже не можна виключати ймовірність того, що автократія може випередити демократію як модель управління, що визначає міжнародні стандарти поведінки. По всьому світу ліберальні права та свободи, демократичні цінності є у реальній небезпеці.

Навіть у державах зі здавалося б стійкою традицією демократії (США, держави ЄС та ін.) активізуються внутрішні антидемократичні сили (популісти, ультрарадикали та под.). Вони сприяють підйому неліберального дискурсу; використовують мову ворожнечі; демонструють антизахідну риторіку; дискримінують мігрантів, національні, сексуальні та інші меншини; проявляють неорасизм і ксенофобію; підтримують (зазвичай завуальовано, непрямо) силові методи розв'язання конфліктів і т. ін. Все це руйнує демократію і відкриває ширші можливості на міжнародній арені для зміцнення стійкості неоавторитарних режимів. Згадані деструктивні процеси істотно ускладнюють демократичну міжнародну кооперацію у той час, коли кількість проблем глобального, регіонального масштабів постійно зростає, що вимагає ефективної взаємодії держав та демократичного діалогу.

Лідери, особливо великих недемократичних держав (Китай, Росія та ін.), активно підривають сформований після Другої світової війни міжнародний консенсус щодо того, що демократія є єдиним життєздатним шляхом до процвітання та безпеки. Вони усіляко пропагують більш авторитарні підходи до управління. Такого типу політичні режими нині мають великий вплив на міжнародну систему та глобальну безпеку. 2022–2024 рр. особливо чітко увиразнюють реальність ймовірної зміни світового порядку денного, застосування ядерної зброї, ядерного тероризму та інших ризиків.

Більшість держав, де демократичні реформи були фрагментарними, радше декларативними, а демократичний транзит наштовхувався на опір (зазвичай – латентний), схилиються саме до недемократичного шляху, але формально замаскованого під демократію. Прикладом можуть слугувати пострадянські держави Центральної Азії. Навіть у тих державах, де відбувалися революції під демократичними гаслами або ж були певні сподівання на ліберально-демократичні трансформації, часто доволі швидко до влади приходили неоавторитарні політичні сили. В тих новітніх автократіях, які мали деякий досвід демократії, відбувається дедемократизація; згортаються навіть ті незначні ліберально-демократичні досягнення, які були здобуті в ході демократичного транзиту 1990-х – початку 2000-х рр. Росія є найпершим прикладом цього.

Зростає кількість різного типу переворотів. Так, у 2021 р. військові перевороти відбулися в Малі, Гвінеї, Судані, М'янмі. Після виведення США військ з Афганістану, афганський уряд впав під тиском

ісламістського руху Талібан, а держава повернулася до системи, діаметрально протилежної до демократії, плюралізму та рівності. У Буркіна-Фасо у 2022 р. військовий переворот стався аж двічі; цього ж року переворот відбувся в Єгипті. У 2023 р. відбулася серія військових переворотів або ж спроб їх здійснення (Габон, Конго, Республіка Нігер та ін.). Перешкоджання єменськими хуситами судноплавству (в Червоному морі) є прикладом того, як окремі угруповання намагаються нав'язати міжнародним акторам нові правила гри. Відмова багатьох держав відкрито виступити та боці України, засудити військову агресію Росії, блокування надання військової допомоги Україні також є прикладом сильних неоавторитарних тенденцій у глобальному масштабі; причому це спостерігається навіть у межах демократичних спільнот (як-от ЄС).

Перелік прикладів може бути продовжений, що свідчить про розширення неоавторитарної моделі політики у глобальному вимірі. Неоавторитарні режими щораз відкритіше демонструють намір впливати на міжнародну систему. Авторитарні лідери стають все більш сміливими в артикуляції своїх ідей та практичному впровадженні антидемократичних ініціатив.

Така свого роду політична турбулентність не є характерною винятково для держав з відсутньою демократичною традицією та вже укоріненим авторитаризмом. Є приклади того, як здавалося б розвиненим демократіям завдають шкоди неліберальні політики-популісти. Зокрема можна вказати на штурм Капітолія 06.01.2021 р. прихильниками Д. Трампа задля зміни результатів президентських виборів 2020 р. Також вільно обрані лідери різних держав, наприклад, Бразилії (Ж. Болсонару), Індії (Н. Моді), вдавалися або погрожували вдатися до різних недемократичних дій, що ослабило там роль демократичних цінностей.

На нашу думку, наслідком посилення авторитарних тенденцій в управлінні сучасними державами й зростання ареалу неоавторитаризму є не лише відповідні «духу неоавторитаризму» ініціативи владних інституцій. Ці ініціативи впливають на соціальні процеси, які розгортаються в тих чи інших державах, характеристики політико-правової культури населення, панівні цінності тощо. Мова про те, що чимало спільнот схвалюють, підтримують чинні авторитарні режими, не вбачають у них якихось загроз, викликів. Політико-правова культура у такому випадку є патріархального або ж підданського типу (за класифікацією Г. Алмонда та С. Верби), яка не дозволяє населенню оцінювати природу політичного режиму їх держави як деструктивну, недемократичну. Відтак політики-автократи приходять до влади демократичним шляхом, отримуючи електоральну підтримку народу.

Наслідками висхідного неоавторитаризму в глобальному масштабі, за нашими оцінками, можуть стати масштабні та стрімкі зміни світового порядку в найближчі десятиліття чи навіть роки. Якщо демократичні держави, наддержавні організації й активна демократична громадськість консолідовано не зуміють посилити політику запобігання та протидії неоавторитаризму, то наступ на демократію та права людини з року в рік посилюватиметься, й автократія витіснить демократію як панівна модель управління. Нині події у світі уже відбуваються з таким прискоренням, що часто є непрогнозованими.

Нинішній стан глобальної свободи, міжнародної безпеки, гарантій прав людини тощо випробовуються на міцність. Зростає занепокоєність демократичної громадськості через нерозуміння, якою є перспектива демократії навіть в осяжному майбутньому. Очевидно, що авторитарний наступ може сповільнитися, якщо уряди демократичних держав переглянуть законодавство, зміцнять національні інституції, уживатимуть рішучих та скоординованих дій для боротьби за демократію в глобальному масштабі. Не менш важливим є реформування наддержавних інститутів (передусім – ООН), які могли би більш ефективно сприяти миру та безпеці, гарантувати реалізацію демократичних принципів.

З огляду на події останніх років можна говорити вже не стільки про зниження якості демократії, її занепад, скільки про зростання неоавторитарної агресії. Очевидно, що неоавторитаризм як політичний режим обмежує демократичні права та свободи громадян, перешкоджає вільному волевиявленню громадян, створює перешкоди для громадянського суспільства тощо. Сучасний авторитаризм перейшов за межі, в яких кілька десятиліть існував, і починає переймати характеристики тоталітаризму, хоч і активно намагається приховати це за псевдodemократичним фасадом. Це проявляється в розв'язанні державами з неоавторитарними режимами воєн або приєднання до цих війн у той чи інший спосіб, вбивствах цивільного населення та нищенні цивільної інфраструктури, ядерному шантажі тощо. Формально зберігаються деякі ознаки демократії та класичних авторитарних режимів (багатопартійність, різноманіття форм власності, альтернативні вибори тощо), однак загалом неоавторитаризм націлений на кардинальний перегляд міжнародного порядку.

Зростання авторитаризму триває у масштабах планети упродовж останніх трьох десятиліть. Фактично висхідний неоавторитаризм є однією з найбільших загроз для людства, оскільки має наслідком численні деструктивні процеси. Проблема, на нашу думку, в тому, що демократична спільнота дуже довго толерувала авторитарні режими, спонсорувала й кредитувала їх, розвивала з ними бізнес-парт-

нерство, надавала доступ до окремих прогресивних технологічних інновацій тощо. Торгові угоди часто ставилися вище за питання якості демократії, непопулярності прав людини. Осуд недемократичних режимів неодноразово завершувався лише озвученням «стурбованості», а міжнародні інституції та уряди демократичних держав не проявляли реакції, яка б відповідала б міжнародному праву.

У глобальних демократичних структурах представники неоавторитарних держав мають рівні права з демократичними державами. Відтак вони використовують свій статус для лобювання своїх інтересів. Прикладом є накладення вето постійними членами Ради безпеки ООН (Росією та Китаєм) на рішення, які суперечать їх інтересам чи інтересам їх держав-партнерів. Попри те, що існує правовий механізм призупинення членства Росії в Раді безпеки ООН, держави-члени наразі не виявляють необхідної політичної волі застосувати його. Навіть під час повномасштабного вторгнення в Україну Росія головувала в цьому органі (лютий 2022 р.) і на найближчу перспективу (липень 2024 р.) також заплановано головування держави-агресора.

Питання авторитаризму та його загроз донедавна нечасто було предметом обговорення на масштабних форумах. І це не дивно, адже проведення багатьох великих конференцій, форумів фінансується автократичними урядами, які прагнуть спрямувати публічну риторику у потрібному їм напрямку. Урядам демократичних держав в силу різних причин буває невігідно критикувати автократів. І відтак складається ситуація, коли спротив авторитарним режимам передусім походить передусім від окремих активістів, дисидентів, які працюють у своїх державах під сильним тиском або й у вигнанні. Тобто запобігання та протидія поширенню неоавторитаризму має вийти на інший рівень. Наразі лідерам демократичного світу не вистачає мотивації створити нову спільноту демократій або ж реформувати ООН, яка в її нинішньому варіанті не є здатною протидіяти неоавторитаризму.

Вкажемо на кілька найбільш очевидних наслідків висхідного неоавторитаризму в глобальному масштабі:

1. *Розв'язання воєн, силові сценарії* у різних типах конфліктів. Автократизація прокладає шлях до нових (і кривавіших) конфліктів, чергової гонки озброєнь, стрімкого зростання витрат на оборону. Не вдається досягти глобального консенсусу щодо того, як реагувати на війни та конфлікти різного типу. Підтвердилися прогнози про те, що третя глобальна «хвиля» автократизації призведе до нових воєн. Мова про події 2022–2024 рр. на теренах України, різке загострення безпекової ситуації на Близькому Сході (від жовтня 2023 р.), безпекові виклики в інших регіонах планети.

2. *Ослаблення міжнародних механізмів захисту прав людини.* Для правозахисників та їх організацій сильно ускладнилося виконання своїх завдань в недемократичних державах, закритість таких держав для моніторингу прав людини: невиконання авторитарними режимами рекомендацій міжнародних інституцій щодо гарантування та захисту прав людини; латентні або й відкриті кампанії переслідування правозахисників тощо. До прикладу, у Білорусі у 2024 р. відбулися вибори до парламенту та місцевих рад без участі опозиції та незалежних спостерігачів.

3. *Зростання різного типу криз* (продовольча, енергетична та ін.) та складності кооперації держав для виходу з них. Нові безпекові виклики посилюють гуманітарну кризу. Війна Росії проти України стала чинником загострення продовольчої кризи. Зростання напруги на Близькому Сході, зокрема, атаки еменських хуситів на цивільні морські судна блокують світову торгівлю, здорожчують логістику, зупиняють виробництва по всьому світу.

4. *Збільшення масштабів політичної корупції.* Політична корупція імплементується в середину міжнародних організацій, де посадовці-«демократи» лобюють інтереси недемократичних держав та інституцій. Одночасно посилюється тиск на журналістів-розслідувачів та інших викривачів корупції.

5. *Поширення «теорій змов»* для пояснення певних подій, невдач неоавторитарної влади, особливо в зовнішній політиці. Ці теорії не мають достатніх надійних доказів, щоб сприймати їх серйозно, однак популяризуються представниками влади, провладними пропагандистами, інфлюенсерами через популярні соціальні мережі тощо. Це робиться задля формування потрібних тому чи іншому недемократичному режиму «правильних» настроїв.

6. *Збільшення економічних та соціальних проблем* (бідність, соціальне розшарування, зменшення середнього класу тощо). Це стане наслідком ослаблення демократичних політичних інститутів, які сприяли соціально-економічній безпеці, убезпечували від фінансових та інших криз.

7. *Значна активізація використання інформаційно-маніпулятивних технологій.* Посилюються обмеження у роботі медіа, контроль за інформаційними потоками. Крім очевидного введення населення в оману, це означає ще й величезний виклик для ліберальних демократій, які намагаються проводити політику, засновану на фактах.

8. *Погіршення результативності функціонування глобального громадянського суспільства.* Це відбуватиметься, бо на національному рівні в неоавторитарних державах існуватиме широкий спектр механізмів тиску на громадянське суспільство: запровадження законів про іноземних агентів, підтримка державою т. зв. ГОНГО (проурядових НУО) і т. ін.

Це лише кілька з широкого спектра глобальних наслідків висхідного авторитаризму, які уже фіксуються в ході третьої «хвилі» автократизації.

Наслідком зростання авторитаризму є те, що держави (як недемократичні, так і демократичні, де до влади прийшли прихильники неоавторитарних моделей управління) починають виходити з невідповідних для них у поточний момент міжнародних угод, конвенцій, інституцій, не визнають юрисдикцію міжнародних судів і под. Наведемо приклади:

– за президентства Д. Трампа (червень 2017 р.) було заявлено вихід США з Паризької кліматичної угоди, позаяк участь у ній нібито загрожує суверенітету держави. 04.11.2020 р. США офіційно вийшли з угоди. Однак після інавгурації Дж. Байдена США повернулися до згаданої угоди;

– 12.11.2019 р. Росія вийшла з Женевської конвенції про захист цивільного населення під час міжнародних збройних конфліктів і стала непідсудною ООН. Росія відмовилася визнавати статтю додаткового протоколу до Женевської конвенції про визнання юрисдикції спеціальної комісії ООН виконувати роль судового органу, який розглядає порушення. У червні 2022 р. Державна дума Російської Федерації ухвалила, що їх держава не буде виконувати рішення Європейського суду з прав людини, а 16.09.2022 р. Росія вийшла з Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Також Росія не визнає юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, який функціонує понад два десятиліття з метою подолання безкарності осіб, відповідальних за найважчі міжнародні злочини. Про невизнання було заявлено саме тоді, коли у 2023 р. суд почав підготовку до розгляду справ про скоєні щодо України воєнних злочинів;

– Туреччина 01.07.2021 р. вийшла зі Стамбульської конвенції. Влада пояснила це нібито наявними загрозами для традиційної турецької родини, несумісністю норм цього міжнародного документа з консервативними цінностями країни.

Це лише кілька прикладів. Згадані процеси, припускаємо, матимуть висхідну динаміку в умовах посилення неоавторитарних тенденцій у глобальному вимірі. Недемократичні лідери стають сміливішими та вдаються до більш рішучих дій, що призводить до подальшого глобального зміцнення стійкості неоавторитаризму. Цієї сміливості їм додає кооперація зі собі подібними режимами. Видається, новітні авторитарні режими, на відміну від класичних авторитарних, відходять від поступових змін до стрімкого та агресивного сценарію розвитку подій. Авторитарні держави матимуть сильніші мілітарні амбіції, нинішній формат міжнародного контролю над озброєннями та нерозповсюдженням зброї масового знищення не буде ефективним. Держави виходитимуть з різноманітних договорів, які обмежують їх арсенали зброї та можливості її застосування.

У результаті підйому неоавторитаризму міжнародні відносини характеризуються поганою прогнозованістю, а швидкість і масштаби змін на міжнародній арені стають винятково стрімкими. Різноманітні «чорні лебеді» (важкопрогнозовані та рідкісні події, які мають значущі наслідки) частішатимуть. З посиленням новітніх авторитарних тенденцій у світі відбуваються події, які досі мали дуже низьку ймовірність, але вони все ж стаються і мають сильний вплив на політичні процеси на різних рівнях. Окрім того, відбуваються непередбачувані події, до яких суб'єкти міжнародних відносин виявляються непередбаченими. Більшість з таких подій стосуються безпеки на всіх її рівнях.

Зростання ареалу новітнього авторитаризму зумовить ситуацію, за якої демократичні держави та інститути не встигатимуть та не матимуть стільки ресурсів, щоб належно реагувати на нові виклики, які походять від них. До прикладу, від серпня 2021 р. актуальними були наслідки приходу режиму талібів в Афганістані. І ця проблема залишалася б у фокусі уваги демократичної громадськості ще не один рік, однак вона була відтісна новими викликами, передусім російською агресією щодо України, ескалацією довкола Тайваню, загостренням від жовтня 2023 р. ситуації у регіоні Близького Сходу. Таких прикладів у глобальному вимірі більше, що не дозволяє демократичним інститутам швидко та ефективно реагувати на них, віднаходити необхідні ресурси (фінанси, озброєння тощо).

Порушення суверенітету та територіальної цілісності інших держав; розробка та реалізація планів «поглинання» (взяття під повний контроль) інших держав; вепонізація (зброєнізація) енергоресурсів, продовольства, соціальних медіа [6], а також стратегічних об'єктів (атомні електростанції, водосховища тощо), безвідповідальна ядерна риторика; «розхитування» ситуації в інших державах; організація диверсій; втручання в електоральні процеси інших держав і т. д. – це стратегії, які розвивають провідні неоавторитарні держави, залучаючи менш впливові недемократичні держави для реалізації своїх деструктивних планів.

Одним з наслідків зростання неоавторитаризму та його деструктивних наслідків став кардинальний перегляд останніми роками багатьма демократичними державами своїх оборонних стратегій, збільшення відсотка ВВП на оборону (подекуди аж до 4%). До прикладу, Велика Британія збільшила до 2,25%, Польща – до 4%; навіть Японія переглянула стратегію безпеки та оборони, встановила оборонний бюджет до 2027 р. на рівні 2% ВВП. Німеччина у 2022 р. запустила найбільшу з часів Другої світової війни програму переозброєння. При цьому такі ж витрати збільшують й недемократичні держави. Наприклад, Росія збільшила до 6% ВВП витрати на оборону на 2024 р. Фактично починається нова

гонка озброєнь. В третьому тисячолітті, після стількох конфліктів та воєн і нібито усвідомлення їх фатальних наслідків, сучасні держави дедалі більше переймаються не питаннями екології, культури, спорту, розвитку туризму, наукою та технологіями, а вкладають державні фінанси в трансформацію секторів безпеки та оборони. Зрозуміло, що це робиться для недопущення панування новітніх авторитарних правил гри на міжнародній арені, уможливлення більш безпечного середовища для вільних спільнот.

Зростання авторитаризму матиме наслідком не лише збільшення на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях чисельності конфліктів та воєн, а й їх виражений руйнівний характер, зростання жертв серед цивільного населення, інфраструктурні руйнування. Все це матиме глибокі соціально-економічні наслідки в майбутньому, адже позначиться на доходах та рівні життя населення, зайнятості, міграційних процесах, можливості надавати якісні освітні послуги, підтримувати належний рівень соціальної сфери і т. ін.

Посилюватиметься роль, вплив різних альянсів недемократичних держав. До прикладу, Шанхайська організація співробітництва (ШОС) у 2001 р. була утворена за участю шести держав (Китай, Росія, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Узбекистан); пізніше приєдналися Індія, Пакистан, Іран. Низка держав мають статус спостерігачів при ШОС (Афганістан, Білорусь, Монголія). Чотирнадцять держав є партнерами по діалогу зі ШОС (Азербайджан, Вірменія, Бахрейн, Єгипет, Камбоджа, Катар, Кувейт, Мальдіви, М'янма, Непал, ОАЕ, Саудівська Аравія, Туреччина та Шрі-Ланка).

Ще одним прикладом є кількісне (удвічі) розширення з 01.01.2024 р. держав-учасниць БРІКС: до Бразилії, Росії, Індії, Китаю та ПАР додалися Ефіопія, Єгипет, Іран, ОАЕ та Саудівська Аравія. Очевидно, що в цьому випадку йтиметься не лише про економічний союз, а спробу згаданої групи держав посилити геополітичний вплив у світі.

Наведені приклади свідчать про схильність неоавторитарних держав до кооперації, об'єднання їх ресурсів для протидії демократичній спільноті, ліберально-демократичним цінностям. Останніми роками авторитарні держави активізувалися в пошуку союзників у своєму середовищі, намагаючись компенсувати втрачені ринки збуту в демократичних державах через різного роду санкції, обмеження. У їх згуртуванні простежуються нові загрози для ліберально-демократичної спільноти, глобальної безпеки, прав людини і т. ін.

Після уроків, які мали бути зроблені після двох світових та низки локальних воєн, протистояння між державами з протилежними політичними режимами набувають останніми роками ще руйнівнішого формату: кровопролитні зіткнення на полі бою синхронізовані з гібридними війнами, руйнівні

наслідки від яких посилюються завдяки цифровим технологіям (кібератаки, ведення інформаційних операцій через нові медіа тощо). Видається, що неоавторитарні наддержави розробляють доволі ефективні (для досягнення антидемократичних цілей) технології впливу на інші держави та їхніх громадян. Ці технології поєднують різні види «сил» («м'яку», «жорстку», «розумну», «гостру»).

Висновки. За нашою оцінкою, головним наслідком висхідного неоавторитаризму в глобальному масштабі є посилення загроз для демократії як глобальної моделі управління. Наслідками збільшення міжнародного впливу держав з неоавторитарними режимами, їх кооперації може стати істотна зміна світового порядку, перебудова глобальної архітектури безпеки. У ході третьої «хвилі» автократизації вже очевидна низка наслідків висхідного неоавторитаризму і вони посилюються. Йдеться про: частішання силових сценаріїв розв'язання конфліктів; вихід держав з міжнародних договорів та інституцій, невизнання юрисдикції міжнародних судів; зростання дезінформації; поглиблення соціально-економічних проблем, частішання різного роду криз (продовольча, енергетична, кліматична та ін.) й відсутність консенсусу щодо механізмів виходу з них; ослаблення міжнародних механізмів захисту прав людини; активне поширення теорій змов; зростання політичної та інших видів корупції; зменшення можливостей для ефективного функціонування громадянського суспільства й посилення псевдогромадянського сектора, скооперованого з неоавторитарними державами та ін. У підсумку це погіршуватиме якість демократії, стійкість демократичних держав в умовах поточних геополітичних, економічних, кліматичних, демографічних та інших викликів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Cooper L. *Authoritarian Contagion: The Global Threat to Democracy*. Bristol : Bristol University Press, 2021. 160 p.
2. Khoma N., Nikolaieva M. Neoauthoritarianism as a Challenge to Global Security. *Przegląd Strategiczny*. 2023. Vol. 16. P. 63–75.
3. *New Authoritarianism: Challenges to Democracy in the 21st century* / Wiatr J. J. (ed.). Leverkusen :Verlag Barbara Budrich, 2019. 184 p.
4. Ogden C. *The Authoritarian Century: China's Rise and the Demise of the Liberal International Order*. Bristol : Bristol University Press, 2022. 254 p.
5. Repucci S., Slipowitz A. *Freedom in the World 2022. The Global Expansion of Authoritarian Rule*. URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-02/FIW_2022_PDF_Booklet_Digital_Final_Web.pdf (дата звернення: 03.01.2024).
6. Sloss D. L. *Weaponization of Social Media by Authoritarian States*. Santa Clara University. URL: <https://www.scu.edu/ethics-spotlight/social-media-and-democracy/weaponization-of-social-media-by-authoritarian-states/> (дата звернення: 12.01.2024).

7. Soest C. von. Democracy Prevention: The International Collaboration of Authoritarian Regimes. *European Journal of Political Research*. 2015. Vol. 54. Is. 4. P. 623–638.
8. *The New Authoritarianism*. Vol. 1: A Risk Analysis of the US Alt-Right Phenomenon; Waring A. (ed.). Stuttgart : ibidem Press, 2018. 458 p.

REFERENCES:

1. Cooper, L. (2021). *Authoritarian Contagion: The Global Threat to Democracy*. Bristol : Bristol University Press [in English].
2. Khoma, N., Nikolaieva, M. (2023). Neoauthoritarianism as a Challenge to Global Security. *Przegląd Strategiczny*. № 16. P. 63–75 [in English].
3. Ogden, C. (2022). *The Authoritarian Century: China's Rise and the Demise of the Liberal International Order*. Bristol University Press [in English].
4. Repucci, S., Slipowitz, A. (2022). *Freedom in the World 2022. The Global Expansion of Authoritarian*

Rule. URL: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-02/FIW_2022_PDF_Booklet_Digital_Final_Web.pdf [in English].

5. Sloss, D.L. (2019). *Weaponization of Social Media by Authoritarian States*. Santa Clara University. URL: <https://www.scu.edu/ethics-spotlight/social-media-and-democracy/weaponization-of-social-media-by-authoritarian-states/> [in English].
6. Soest, C. von (2015). Democracy Prevention: The International Collaboration of Authoritarian Regimes. *European Journal of Political Research*. Vol. 54. Is. 4. P. 623–638 [in English].
7. Waring, A. (Ed.) (2018). *The New Authoritarianism: Vol. 1: A Risk Analysis of the US Alt-Right Phenomenon*. Stuttgart: ibidem Press [in English].
8. Wiatr, J.J. (Ed.) (2019). *New Authoritarianism: Challenges to Democracy in the 21st century* (1st ed.). Verlag Barbara Budrich [in English].

Rise of neo-authoritarianism: implications for global security and of democracy

Sautonkov Vitalii Mykolaiovych

Postgraduate Student at the Department of Political Science
Odesa I. I. Mechnikov National University
Dvorianska Ave., 2, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0001-7592-6834

The article analyses the implications of the rise of neo-authoritarianism for global security and democracy. The purpose of the study is to identify the system of possible consequences of further strengthening of neo-authoritarianism for security and democracy on a global scale. The objectives of the study are: to analyse the manifestations of the growth of neo-authoritarianism on a global scale; to study the impact of rising neo-authoritarianism on the quality of democracy on a global scale; to find out the consequences of rising modern authoritarianism for global security. The main consequences of the strengthening of neo-authoritarianism on a global scale are the growing threats to democracy as a global model of governance and the growth of security threats. It is noted that the growth of international influence of states with neo-authoritarian regimes is likely to change the world order and the global security architecture. It is stated that during the third wave of autocratization, a number of consequences of ascendant neo-authoritarianism have already manifested themselves: the increase in the frequency of forceful conflict resolution scenarios; withdrawal of states from international treaties and institutions, non-recognition of the jurisdiction of international courts; growth of disinformation; deepening of socio-economic problems, the frequency of various crises (food, energy, climate, etc.) and the lack of consensus on the mechanisms for overcoming them; weakening of international human rights mechanisms; active spread of conspiracy theories; growth of political and other types of corruption; reduction of opportunities for the effective functioning of civil society and strengthening of the pseudo-civil sector, which is cooperating with neo-authoritarian states, etc. It is argued that, as a result, this will deteriorate the quality of democracy and the sustainability of democratic states in the face of current geopolitical, economic, climate, demographic and other challenges.

Key words: political regime, neo-authoritarianism, democracy, quality of democracy, third wave of autocratization, global security.